

**Marmara Bölgesinde (İstanbul, Tekirdağ, Kocaeli, Sakarya, Yalova) Depremler
Karşısında Sosyal Kırılganlık Analizi ve Sosyal Kırılganlık Ölçeği Geliştirilmesi Projesi**

Prof. Dr. Kezban ÇELİK

TED Üniversitesi

Bilimsel araştırmalar Kuzey Anadolu Fay Zonunun (KAFZ) Marmara Denizi içindeki kısmında gerçekleşmesi olası bir depremin $M_w=7.0$ ve üzerinde olacağını göstermektedir. İstanbul'un başta ekonomik olmak üzere tarihi, kültürel, turistik ve lojistik olarak Türkiye'nin en önemli kenti konumunda bulunması, söz konusu depremin sonuçlarına yönelik çalışmaların İstanbul üzerinde yoğunlaşmasını kaçınılmaz kılmıştır. Dolayısıyla bu depremin İstanbul üzerindeki etkisinin anlaşılmasına yönelik birçok bilimsel çalışma gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar en büyük kayıpların İstanbul'da meydana geleceği öngörülse de Marmara Bölgesi kuzeyinde ve İstanbul'un doğrudan etkisi altında bulunan diğer kentlerin de (Sakarya, Kocaeli, Tekirdağ, Yalova) söz konusu deprem sonucunda ağır kayıplara maruz kalması kaçınılmazdır. Ancak oluşacak olası kayıpların azaltılması için gerekli eylemlere yol gösterecek, bölgesel ölçekli bütüncül bir analiz hâlihazırda bulunmamaktadır. Afet riskinin anlaşılmasında bütüncül bir yaklaşım geliştirebilmenin temelinde fiziki kayıpların öngörülmesi kadar sosyal dokunun anlaşılması, verili sosyal yapının ve toplumsal ilişkilerin olası bir deprem karşısında dayanıklılık mı yoksa kırılganlık mı gösterdiğinin tespit edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Sosyal yapının ve toplumsal ilişkilerin anlaşılması, fiziki çevrenin oluşmasında önemli bir bileşen teşkil etmesi itibarıyla de ayrıca kritik bir öneme sahiptir. Buna karşın, Marmara Bölgesi geneli incelendiğinde yalnızca İstanbul'da deprem odaklı sosyal hasar görülebilirlik araştırması yapıldığı görülmekte (Kalaycıoğlu ve diğerleri, 2018), depremin birincil seviyede etkileyeceği Sakarya, Kocaeli, Tekirdağ, Yalova gibi kentlerde ise herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmektedir.

Bu eksikliği gidermek hedefiyle, önerilen projede; Marmara Bölgesinde yer alan İstanbul, Sakarya, Kocaeli, Tekirdağ, Yalova illerini kapsayan ve bölgesel ölçek olarak bütünlük gösteren deprem odaklı sosyal kırılganlık analizi araştırması yapılması tasarlanmıştır. Sunulan projenin iki temel hedefi bulunmaktadır. Araştırma sayesinde öncelikli olarak olası Marmara depremi karşısındaki sosyal açıdan kırılgan kesimler tespit edilecek ve ilçe bazlı sosyal kırılganlık haritaları üretilenektir. Bunun için bir saha çalışması düzenlenecek ve 2592 adet hanede yüz yüze görüşme yapılacaktır. Araştırmanın bir diğer hedefi Türkiye için henüz üretilmemiş olan "Sosyal Kırılganlık Ölçeği" geliştirilecek olmasıdır. Geliştirilecek olan ölçeğin başta merkezi ve yerel yönetimler olmak üzere, araştırma kurumları ve sivil toplum örgütlerinin belli bir bölgedeki sosyal kırılganlığı değerlendirmede kullanabilecekleri bir araç olacağı ve benzer çalışmaların Türkiye genelinde uygulanabilmesinin yolunu açacağı öngörülmektedir. Bu hedeflere ulaşılması ile sosyal açıdan kırılgan hane ve mekânların önceliklendirebilmesi için kolay kullanılabilir, etkin ve analitik bir ölçme aracı ve yöntem geliştirilmiş olacaktır. Önerilen özgün yaklaşım ve araç ile yatırıma en çok gereksinimi olan mekânların tespiti yapılabilecek; en kırılgan olandan başlayarak kaynakları, zamanı ve bilgiyi verimli bir şekilde seferber etmek mümkün olacaktır. Böylece deprem öncesi, esnası ve deprem sonrası aşamalar daha etkin yönetilebilecek; kırılgan kesimlerin güçlendirilmesi ve depreme bağlı kayıpların azaltılması için gerekli adımlar analitik bir yaklaşıma dayalı olarak atılabilecektir. Mekânların ve hanelerin yeknesak olmadığı ve kaynakların kısıtlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda risk azaltma çalışmalarının önceliklendirilmeye ihtiyacı olması da bu çalışmanın önemini ayrıca ortaya koymaktadır. Önerilen araştırmanın Marmara Bölgesi gibi uluslararası seviyede stratejik öneme sahip ve sosyo-demografik açıdan karmaşık bir sahada gerçekleştirilecek olması da içeriğini zengin kılmakta ve gelecekte çalışmanın farklı bölgelere adapte edilebilmesi potansiyelini artırmaktadır.

Çalışmanın deprem karşısındaki sosyal kırılganlığı ortaya koyması da Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma ofisi tarafından deklare edilen Sendai Afet Riskinin Azaltılması Çerçevesi

(2015) birinci önceliği olan “riski anlamak” ile de doğrudan ilişkili olup; Marmara Bölgesindeki afet riskinin tüm bileşenleri ile anlaşılmasında temel bir bileşen olarak rol oynamaktadır.

Araştırma kapsamında geliştirilecek olan yöntem ve Sosyal Kırılganlık Ölçeği, Birleşmiş Milletler tarafından tariflenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı ve kaliteli yaşam, kaliteli eğitim, cinsiyet eşitliği, eşitsizliklerin azaltılması, ve sürdürülebilir şehirler ve toplumlar başlıkları ile de doğrudan ilişkili olup ve bu hedeflere ulaşmada ihtiyaç duyulan sosyal politikaların geliştirilmesinde önemli bir katma değer sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ölçek Geliştirme; Bağlantı Haritalaması; Kırılganlık Modeli; Toplumsal Problemler; Toplumsal Değişme; Kent Planlama; Bağlantı Haritalaması